

Velký průmyslový podnik a jeho role při místním rozvoji ve dvou historických epochách: případová studie Adamovských strojírén

Ing. et Ing. Michal Ševčík

Katedra ekonomie, Ekonomicko-správní fakulta, Masarykova univerzita

XXV. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách

Brno, 22.-24. června 2022

Úvod a cíl příspěvku

- GAČR (GA20-23131S) „*Transformace českých podniků: socialistické podniky v tržní ekonomice*“.
- Rozdílné podmínky podniků 1) socialismus, 2) transformační proces.
- Velké průmyslové podniky v transformaci postiženy (Huber, 2007) => vliv na lokální rozvoj?
- Adamovské strojírny (dále AS) – velký průmyslový podnik.
- Hlavní závod Adamov, pobočný Blansko (a další).
- Prezentace významu AS pro rozvoj měst Adamova a Blanska za socialismu (1948-1989) a v navazující transformaci (1990-2004).

Využitá metoda a zdroje dat

- Historická **případová studie** – zachycení kontextu a komplexity společenské reality (Štrach, 2007).
- Data
  - Polostrukturované rozhovory (2021-2022)

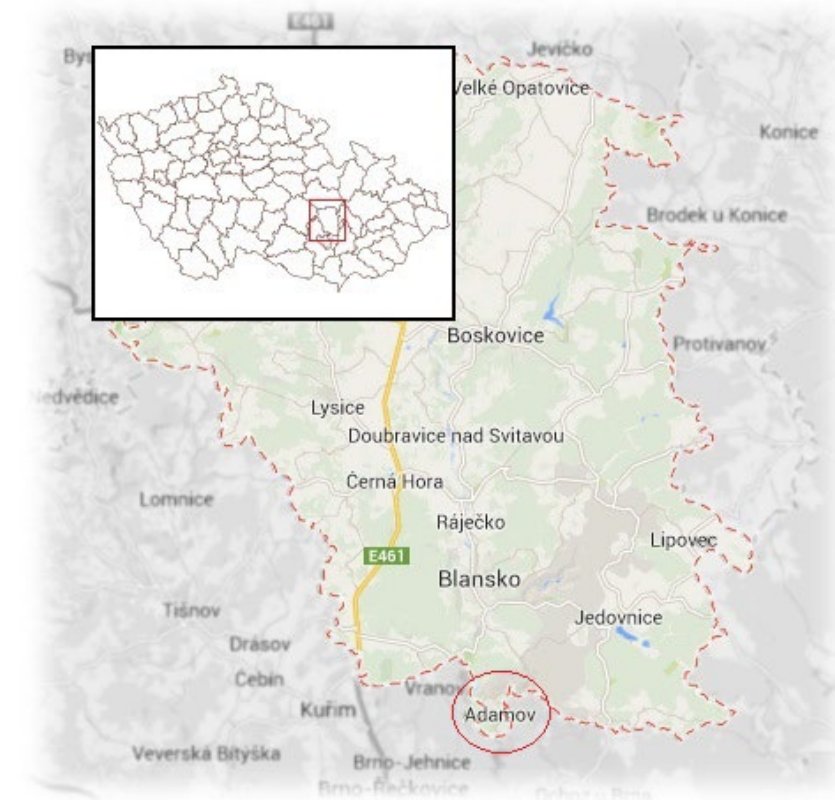
Tab. 1: Popis narátorů participujících v rámci výzkumu (vlastní zpracování)

ID	Profese v AS	Období působení v AS	Věk
A	Montážní dělník grafických strojů, administrativní pracovník, mistr kontroly, vedoucí kontroly	1980-2008	64
B	Psycholog práce, pracovník sociálního plánování, technik bezpečnosti práce, vedoucí péče o pracující, vedoucí výchovy a vzdělávání a bezpečnosti práce, technik požární ochrany	1974-2004	73
C	Referent zahraničního obchodu	1983-1986	59

- Dobový tisk (anopress.cz, 1996-2004)
- Kroniky města Adamova a Blanska
- Výroční zprávy, ročenky, propagační materiály podniku...
- Knihy a publikace o průmyslu ČSL a ČR
- Data ČSÚ

AS před rokem 1948

- Tradice výroby železa, strojírenství a zbrojního průmyslu.
- 1862 – zahájení strojírenské výroby (brzdy, stroje, mosty, jeřáby, cisterny...).
- 1926 – zahájení zbrojní výroby.
- Masivní poškození podniku ve 2. sv. v.
- Výchozí stav = obnovení civilní i zbrojní výroby.

AS v letech 1948-1989 – „léta prosperity“

- Na počátku 50. let 5000 zaměstnanců + strategický význam.
- Dominantní zaměstnavatel v Adamově: „99 % lidí pracovalo v AS. V té době tam kromě obchodů, školek a doktorů nebylo nic jiného. Jinak všichni pracovali v AS.“ (C)

Tab. 2: Počet zaměstnanců (včetně učňů) AS Adamov ve vybraných letech do roku 1983 (Adamovské strojírna, 1984)

Rok	1971	1973	1975	1977	1979	1981	1983
Zaměstnanci	8795	8852	8756	8768	8798	8943	9206

- Vysoké výdělky: „...třeba můj otec, který měl kolem padesátky a celý život dělal v Metře v Blansku, měl v době, kdy jsem nastoupil jako začátečník do AS Adamov, o polovinu menší plat než já.“ (A)
- Blanenský závod AS (1967) – cca 800 pracovníků

Tab. 3: Průměrné mzdy pracovníků klíčových podniků a oborů města Blanska v roce 1967 (Město Blansko, 1967)

Podnik/obor	ČKD	ČSAD	AS Blansko	Metra	Zdravotnictví	Školství	Restaurace
Průměrná mzda (Kčs)	1883	1811	1806	1597	1513	1486	1241

AS v letech 1948-1989 – „léta prosperity“

- Bytová výstavba v režii podniku => potřeba nových pracovníků: „*Já jsem přišel taky kvůli bytu, protože jsme se vzali s manželkou a kde bychom bydleli?*“ **(B)**

Tab. 4: Počty nově postavených bytových jednotek AS v obci Adamov ve vybraných letech 1953-1978 (Město Adamov, 2014)

Rok	1953	1954	1956	1959	1964	1970	1970-71	1973-197?
Bytové jednotky	120	206	40	59	236	12	315	990

- Blansko (1967) = 12 třípokojových bytů a 24 dvoupokojových bytů

Tab. 5: Počet obyvatel Adamova ve vybraných letech 1930-1991 (ČSÚ, 2015)

Rok	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011
Počet obyvatel	1148	2090	3139	3787	5088	5089	4970	4591

AS v letech 1948-1989 – „léta prosperity“

AS v letech 1948-1989 – „léta prosperity“

- Další výstavba AS = internát, ubytovna, hotel (celkem 568 lůžek).
- Rekreační areál, pionýrský tábor.
- Místní vybavenost v Adamově = zdravotní středisko, geriatrická poradna, obchodní dům: *„Když jsme chtěli boty, tak jsme jeli ne do Brna, ale do Adamova, protože tam měli lepší zboží.“ (C)*
- MŠ, jesle (mikrojesle), péče o seniory: *„...závod organizoval různá posezení pro bývalé zaměstnance AS v důchodu, a když měli výročí, tak jim ve spolupráci s národním výborem dávali dárky. Takže AS v lidech pěstovaly pocit, že jsou rodina.“ (C)*

AS v letech 1948-1989 – „léta prosperity“

- Závodní klub ROH AS – kroužky, akce pro veřejnost, knihovna, akce pro zaměstnance – karnevaly, letní noci.
- Vliv na obyvatelstvo – zahraniční pracovníci (Polsko, Kuba, Vietnam).
- Část zůstala => založení rodiny (někteří odveleni i po tom => neúplné rodiny).

AS v letech 1948-1989 – „léta prosperity“

- Negativní environmentální dopady v Adamově – řeka Svitava, kyanidy z galvanoven, Blansko – velká slévárna AS => produkce popílku => velká prašnost ulic
- Vztah se správou: *„Až do 90. let zde platilo, že Adamov je Adast a Adast je Adamov.“* **(B)**
- Adamovský NV spíše v roli prosebníka, AS „zajišťovaly“ chod obce

AS v letech 1990-2004 – „éra pozvolného úpadku“

- 1989 – AS Adamov s. p. s divizí AS Blansko
- 1990 – zrušení vojenské výroby, propouštění + outsourcing (Blansko 842 zaměstnanců v 1990 a 127 ve 2002)

Tab. 6: Počet zaměstnanců AS v Adamově ve vybraných letech od roku 1990 (ČSÚ*, kompilováno ze zdrojů za 1991-2002)

Rok	1990	1991	1992	1993	1994	1995	2000	2001
Zaměstnanci	4692	4140	3658	2871	2738	2620	1559	1405

- Kupónová privatizace – 1993 – AS a. s. + dceřiné společnosti Adast Blansko + Adast Systems, zaměstnanci neměli zájem o akcie podniku
- Snižování rozlohy závodu

AS v letech 1990-2004 – „éra pozvolného úpadku“

- 1999 – druhotná platební neschopnost

Tab. 7: Vybrané ekonomické ukazatele AS v období 1996-2001 (v mil. Kč) (Ekonom, 2002)

Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Tržby za prodej	1 225	1 373	1 467	1 208	1 141	1 047
Hospodářský výsledek před zdaněním	-68	38	28	16	-160	-391
Cizí zdroje	1 367	1 536	1 339	1 099	1 217	949

- Mediální kritika „krátkozrakosti předchozího režimu“
- Odkoupení závodů jinými firmami (AS Adamov (2004) – 1000 pracovníků)
- Problémy s odprodejem bytů AS (přislíbeno nájemníkům, nabídnuto realitní kanceláři), 59 bytů nebylo zaneseno v katastrálních mapách

AS v letech 1990-2004 – „éra pozvolného úpadku“

- 1997 – zánik učiliště AS: *„Teď všichni začínají zjišťovat, že byla velká chyba učiliště rušit, protože dnes chybí soustružníci, frézaři, zámečníci. Chybí vše, co se tady učilo.“ (A)*
- Občané Adamova závislí na zdroji tepla z AS => AS v dluzích, občané v létě 2003 bez teplé vody, Adamov využíval i užitkovou vodu AS
- Dědictvím dále dvě nevyužívané továrny AS

Závěr

- Rozvoj obou měst za socialismu silně kontrastoval s transformačním děním.
- Socialistický režim podporoval masivní lokální podniky.
- Krátkozrakost se projevila v transformaci (nezaměstnanost, nevyjasněné majetkoprávní vztahy, výpadky zásobování teplou vodou, opuštěné a chátrající areály...).
- Podobně jako Dubnice nad Váhom (Danielová, 2011) => úpadek zbrojního průmyslu.

Další směřování výzkumu

- Další sběr rozhovorů (cca 12), informací z kronik (Adamov 1922-1999) a práce v archivu (MZA) => *„Vzestup a pád lokálního průmyslového zázraku: Případová studie Adamovských strojíren v době socialismu a ekonomické transformace“.*

Využité zdroje

- ADAMOVSKÉ STROJÍRNY, (1984). *Odpověď na dps č. 3250*. ZVS – Adamovské strojírny, k. p., Adamov. Digitalizováno.
- ČSÚ, (2015). *Historický lexikon obcí České republiky – 1869-2011*. [online]. [cit. 2022-04-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/historicky-lexikon-obci-1869-az-2015>.
- ČSÚ*, (1991-2002). *Pololetní výkaz o pracovní neschopnosti pro nemoc a úraz*. Digitalizováno.
- DANIELOVÁ, K., (2011). Transformácia po roku 1989 v meste Nová Dubnica – ako ju vnímajú dve generácie? In. *XIV. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách, Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, pp. 148-160. ISBN 978-80-210-5513-1.
- EKONOM, (2004). *Adast znovu ožívá* [online]. [cit. 2022-04-04] ISSN: 1210-0714.
- HUBER, P., (2007). Regional Labour Market Developments in Transition: A Survey of the Empirical Literature. *European Journal of Comparative Economics*, vol. 4, no. 2, pp. 263-298. ISSN 1824-2979. Dostupné z: <https://ideas.repec.org/a/liu/liucej/v4y2007i2p263-298.html>.
- MĚSTO ADAMOV, (1978). *Kronika města Adamova z roku 1978*. [online]. Digitalizováno. [cit. 2022-04-04]. Dostupné z: https://adamov.realhost.cz/img/upload/kroniky/kronika_1978.pdf.
- MĚSTO ADAMOV, (2014). *Adamov: 50 let města Adamova: 1964-2014*. Adamov: Město Adamov. ISBN 978-80-260-62-09-7.
- MĚSTO BLANSKO, (1967). *Kronika města Blanska z roku 1967*. [online]. Digitalizováno. [cit. 2022-04-04]. Dostupné z: <https://www.blansko.cz/poznejte-blansko/historie-mesta/kroniky-mesta?documents-id=1167&do=documents-download>.
- ŠTRACH, P., (2007). Writing Teaching and Research Case Studies. *Acta Oeconomica Pragensia*, vol. 15, no. 3, pp. 22-36. ISSN 05723043. Dostupné z: doi:10.18267/j.aop.62.

Děkuji Vám za pozornost a těším se na Vaše
dotazy a připomínky!